

boek besprekingen

Johan Eimers PROJECTONDERWIJS: AFLEREN EN AANLEREN

In *Moer* 1976: 5 schreven Els Hogeweg en Johan Martejn een artikel over projectonderwijs aan het Wagenings Lyceum. Over ervaringen die men in Wageningen in de afgelopen vijf jaar opdeed, is veel meer te vertellen, dan in dat *Moer*-nummer mogelijk was. Dat blijkt uit het boek *Projektonderwijs, afleren en aanleren*, geschreven door Theo Jansen en Anne-Ruth van Kammen. Onder dezelfde titel publiceerden zij een artikelenreeks in het blad *Vernieuwing van Opvoeding, Onderwijs en Maatschappij*; veel materiaal van die artikelen is in het nu verschenen boek terechtgekomen.

Ook voor wie de artikelen al kende, vormt het boek (de brochure, zoals de auteurs het zelf bescheiden noemen) boeiende lectuur. Alle ervaringen en overwegingen zijn weer eens opnieuw geordend en zo is het in negen hoofdstukken een zeer leesbaar relaas geworden van een stuk fundamentele onderwijsverandering.

Het was niet de bedoeling een receptenboek of handleiding te schrijven voor mensen die zelf eens een project willen proberen. Men vindt dan ook geen overzicht van een aantal kant en klare projecten. Wat men wel aantreft, is een eerlijke beschrijving van alle teleurstellingen en successen die het project oplevert.

Eerst wordt zorgvuldig uitgelegd, hoe de Wageningse projecten georganiseerd zijn. Men koos voor langdurige onderzoeksprojecten (van herfst- tot zomervakantie), waarbij leerlingen zelf op pad gaan, zelf gaan onderzoeken, interviewen en observeren en dan te verwachten moeilijkheden ondervinden (Zeker weg, onzeker terug!). Ze zijn im-

mers niet gewend over de schoolmuren heen te kijken en hun *regelgevoeligheid*, de gehoorzaamheid aan bureaucratische tucht en orde, blijkt voor de zelfstandige procesmatige kennisverwerving een ernstige handicap.

Sympatiek en waardevol is, dat in de hele beschrijving vrijwel niets overgeslagen wordt van de moeilijkheden die zich kunnen voordoen. Het blijft echter dan niet bij kankerend vaststellen, dat leerlingen het niet aankunnen of dat anderen buiten en binnen de school zo slecht meewerken. Bij alleesignaleerde problemen wordt er hardnekkig doorgevraagd: Wat is hiervan de oorzaak, en wat is aan die oorzaak te veranderen?

De auteurs slagen er dan in alle belemmeringen terug te brengen tot een drietal fundamentele blokkades:

- 1 onvermogen om te denken in termen van verandering;
- 2 onvermogen om tegenstrijdigheden (de auteurs zeggen liever *ambivalenties*) te (h)erkennen;
- 3 niet op eigen kracht durven vertrouwen.

Door de overtuigende uitleg hiervan in hoofdstuk 5 (De wortels van het kwaad) wordt dit voor mij het beste gedeelte van het boek.

Wat leraren en leerlingen allemaal aan te leren en af te leren hebben, hoe het projectmatig werken het vertrouwde schoolse ritueel tot de grond toe afbreekt, wordt beschreven in de laatste hoofdstukken. Ook de leraar blijkt te moeten veranderen voordat leerlingen de ruimte hebben om te leren zelfstandig problemen op te lossen. Hij zal zicht moeten hebben op communicatieproblemen in en buiten de school en de leerlingen hulp bieden bij het oplossen ervan. De manier van helpen of begeleiden blijkt overigens heel belangrijk. Waar je als leraar bijvoorbeeld vanaf moet zien te komen 'is je aanwensel van jaren om tevreden te zijn als leerlingen die dingen gaan nazeggen, die jij belangrijk en juist vindt'. Het optreden van de leraar wordt aangeduid met de term 'projectmatig ingrijpen'. Uit tal van voorbeelden door het hele boek heen wordt duidelijk wat de auteurs daarmee bedoelen: het zit ergens tussen alles structureren en alles op zijn beloop laten.

Het aspect samenwerking krijgt mijns inziens terecht erg veel aandacht. Wat men onderneemt doet men met elkaar en met de begeleiders op basis van gelijkwaardigheid en solidariteit. Het gaat daarom in dit boek ook voortdurend over de veranderende verhoudingen tussen al degenen die bij het projectwerk betrokken zijn. Het ervaren van die veranderingen is voor de mensen in Wageningen een van de belangrijkste doelstellingen.

Het prettige van het boek is de herkenbaarheid van de beschreven situaties. Ook al heb je nooit aan projectonderwijs gedaan, dan moet je bij het lezen toch steeds het gevoel hebben, dat het over je eigen klas gaat. Je zult je leerlingen misschien anders aanduiden, maar je herkent

ze vast en zeker, de leiders, onderleiders, volgelingen, zondebokken en afzijdigen; en niet te vergeten de klooileiders, voor wie projectleraren slappe leraren zijn, die geen orde kunnen houden. Je herkent ook je collega's (of jezelf) in geroddel over leerlingen die rotzooi maken in de school, troep op de grond gooien en spullen kapot maken of kwijt raken. Er is geen verafgelegen ideale school beschreven, maar een moeilijke school zoals die van jezelf, waar een stel leraren het aangedurfd heeft om te kiezen voor projectonderwijs.

Over de motivering voor die keus wordt geschreven in de inleiding. 'De maatschappelijke verhoudingen waarin wij nog steeds leven, geven hoogstens ruimte voor surrogaat-oplossingen en blijken op langere termijn het bestaan alleen maar chaotischer, onkontroleerbaarder en onbeheersbaarder te maken.' De auteurs vinden, dat leerlingen in het beschreven projectonderwijs de kans hebben bestaande, op ongelijke machtsverhoudingen gebaseerde betrekkingen tot elkaar te doorbreken.

Men kan dit een pretentieuze stellingname vinden, maar het moet wel diep zitten, als je ziet wat men ervoor over gehad heeft om het moeilijke projectavontuur aan te gaan.

Projektonderwijs, afleren en aanleren is in ouwemoer-druk verschenen. De tekeningen van Ans Schifferling vind ik minder geslaagd, de afgebeelde leerlingen hebben nogal eens oude-mensen-gezichtjes gekregen. Voor de rest een piekfijn boekje, dat de 'verplichte' lectuur over projectonderwijs zeker moet aanvullen en wat mij betreft voor een belangrijk deel mag vervangen.

Theo Jansen & Anne-Ruth van Kammen *Projektonderwijs, afleren en aanleren* uitg. Muusses Purmerend. Prijs f 10,-.

Koos
Hennephof

WAT IS EEN 'HUMANE' SCHOOL?

De kinderen van tegenwoordig zijn anders dan ze vroeger ooit waren. Ze zijn duidelijk kinderen van hun tijd en hun omgeving: nerveus, 'disorganized', vitaal, onaangepast, agressief, niet in staat tot diepgaande en langdurige relaties met mensen of dingen, direct, op de man af, en met veel minder angsten tegenover volwassenen dan vroeger. Tegelijk echter overtreft hun behoefte aan geborgenheid, aan veiligheid, al hun andere behoeften.

Aldus Hartmut von Hentig in zijn nieuwste boek *Wast ist eine humane Schule?*. Von Hentig geldt als een van de belangrijkste onderwijsvernieuwers van deze tijd. Zijn ideeën worden bijvoorbeeld instemmend geciteerd in de adviezen van de Innovatiecommissie Middenschool. Hij werkt aan de universiteit van Bielefeld, en geeft sinds kort weer les aan